

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหากฎหมายของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมในการขอรับค่า ทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา

ปัจจุบันสิทธิของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมที่ได้รับความช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐ ยังคงมีปัญหาไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของงบประมาณในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่จำเลยคดีอาญาแต่ละคดีที่คณะกรรมการพิจารณาแล้วเห็นควรจะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐที่ได้มอบหมายให้หน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบ รวมไปถึงระยะเวลาในการยื่นเอกสารที่ได้รับต้องใช้เวลานานอย่างจำเลยบางรายยื่นเอกสารแล้วกว่าจะรู้ผล ต้องใช้ระยะเวลาเกือบปีกว่าจะได้รับความช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐ ทั้งนี้ยังคงเป็นปัญหาของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ยังคงต้องช่วยกันแก้ปัญหาและเร่งพัฒนาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ตรงจุดตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริง

ปัญหาเกี่ยวกับผู้มีสิทธิยื่นขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา

การยื่นขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญา นับตั้งแต่พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน 2544 ซึ่งเป็นวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ถือเป็น การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทศน์ใหม่ ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย จากเดิมที่รัฐมุ่งให้ ความสำคัญต่อการดำเนินการกับตัวผู้กระทำความผิดเพื่อนำมาลงโทษหรือแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมให้ กลับตัวเป็นพลเมืองดี จนลืมนำถึงการเยียวยาความเสียหายของผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมหรือ ผู้เสียหายที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดในทางอาญาซึ่งในสภาพความเป็นจริงบางกรณีภายหลังที่ ถูกกระทำแล้ว เหยื่อหรือผู้เสียหายดังกล่าวไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขจน กลายเป็นภาระสังคม โดยผลของพระราชบัญญัติดังกล่าวรัฐได้ให้ความสำคัญเรื่องการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และยังให้การคุ้มครองโดยสร้างหลักประกันให้แก่ จำเลยในคดีอาญาที่ถูกคุมขัง หรือจำกัดอิสรภาพในระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งหากต่อมาศาล อนุญาตให้ถอนฟ้องหรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องจำเลย โดยข้อเท็จจริงปรากฏหลักฐานชัดว่า จำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิดเพื่อเป็นการชดเชยช่วยเหลือ

และเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายหรือจำเลยเหล่านั้น รัฐได้กำหนดมาตรการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหาย และจำเลยในคดีอาญาดังกล่าว โดยเปิดโอกาสให้จำเลยยื่นคำขอรับค่าตอบแทนและให้จำเลยมีสิทธิยื่นขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาได้ โดยกำหนดหลักเกณฑ์และรายละเอียดตามพระราชบัญญัติดังกล่าวสามารถพิจารณาได้ กรณีเป็นจำเลย หมายถึงบุคคลซึ่งถูกฟ้องต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญา จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาจะต้องประกอบเงื่อนไขครบถ้วนดังนี้

1. เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้อง
2. จำเลยต้องถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดี
3. ปราบกฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดีนั้น โดยข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

กรณีเอกชนหรือราษฎรด้วยกันเป็น โจทก์ฟ้อง จำเลยที่ถูกฟ้องไม่สามารถขอรับเงินทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาได้ นอกจากนี้หากปรากฏข้อเท็จจริงในคำพิพากษาว่า เหตุที่ศาลยกฟ้องเพราะมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่แล้วยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้เป็นคุณแก่จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 227 วรรคสอง จำเลยจึงไม่มีสิทธิขอรับเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญาได้ (สุทธิศักดิ์ สุขบุญพันธ์, ออนไลน์, 2552)

จะเห็นได้ว่าการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นแก่จำเลยในคดีอาญาที่ปรากฏว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดในคดีนั้น ถ้าเป็นการยกฟ้องของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 จะได้รับความช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐตามกฎหมายรัฐธรรมนูญส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 กรณีที่จำเลยปรากฏว่ามีได้เป็นผู้กระทำความผิดในคดีนั้นกลับไม่สามารถได้รับความช่วยเหลือเยียวยาจากรัฐได้ตามที่กล่าวมาข้างต้น

ปัญหาเกี่ยวกับความล่าช้าในการได้รับค่าทดแทน

สิทธิของจำเลยในคดีอาญาแม้จะพิสูจน์ต่อมาว่าจำเลยนั้นมิได้กระทำความผิด ซึ่งทำให้สิทธิของบุคคลที่ตกอยู่ในฐานะจำเลยถูกกระทบสิทธิ เช่น อาจถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี ซึ่งต้องได้รับความทุกข์ทรมาน โดยสภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ต้องสูญเสียโอกาส เวลา ค่าใช้จ่าย และอาชีพการงาน ต้องเสื่อมเสียชื่อเสียง เกียรติยศรวมถึงการพลัดพรากจากครอบครัว และทำให้ครอบครัวได้รับความเดือนร้อนทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่และการดำรงสถานภาพใน

สังคมแวดล้อมตลอดจนความเสียหายอื่นๆ ที่ไม่อาจเรียกหรือตีราคาได้ จำเลยที่ถูกดำเนินคดีอาญา โดยรัฐที่มีได้กระทำความผิดดังกล่าวเป็นฝ่ายที่ได้รับความเสียหายโดยอาจไม่ได้รับการเยียวยาและแม้ว่ามีสิทธิที่จะฟ้องร้องให้หน่วยงานของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในมูลละเมิดก็ไม่แน่นอนว่าจะได้รับการชดใช้ตามความเป็นจริงหรือไม่เพียงใด การวางระบบให้รัฐจัดให้มีกองทุนชดใช้ค่าทดแทนให้แก่จำเลยในกรณีดังกล่าวโดยตรง นอกจากเป็นการบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วยังเป็นมาตรการย้อนกลับมาเตือนจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิของจำเลยมากขึ้นด้วย

หลักเกณฑ์ในต่างประเทศ ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International covenant on civil and political rights) ข้อ 9 กำหนดว่า “ผู้ที่ถูกจับกุมหรือคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมายนั้นพึงมีสิทธิได้รับการชดใช้เยียวยาความเสียหายจากการนั้นด้วย” และข้อ 14 กำหนดว่า “...เมื่อบุคคลใดถูกลงโทษตามคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีอาญาและภายหลังจากนั้นได้มีการกลับคำพิพากษาที่ไต่ลงโทษบุคคลนั้นหรือได้รับการอภัยโทษโดยเหตุได้ปรากฏข้อเท็จจริงที่เพิ่งค้นพบใหม่ว่าบุคคลนั้นถูกปรับจำคุกโดยขัดต่อความยุติธรรมบุคคลผู้ได้รับโทษอันเป็นผลมาจากการลงโทษดังกล่าวมีสิทธิได้รับการชดใช้เยียวยาตามกฎหมายสำหรับความเสียหายที่ได้รับนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ว่าการไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงในขณะนั้นเป็นผลมาจากบุคคลนั้นทั้งหมดหรือบางส่วน...”

ในอังกฤษก่อนมี The criminal justice Act 1988 นั้น บุคคลซึ่งถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา โดยถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดี และปรากฏต่อมาว่าศาลได้พิพากษายกฟ้องหรือได้มีการอภัยโทษ นั้น ไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนแต่อย่างใดแม้ได้ปรากฏข้อเท็จจริงว่ามีการปฏิบัติโดยไม่ชอบธรรมอย่างร้ายแรงในกระบวนการยุติธรรม (Gross miscarriages of justice) นั้น ได้มีการปฏิบัติว่ากระทรวงมหาดไทยของอังกฤษ (Home office) อาจจ่ายเงินช่วยเหลือโดยกรุณา (Ex gratia payment) ให้แก่บุคคลนั้น โดยจ่ายจากเงินกองทุนของรัฐ ซึ่งแทบจะไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนแน่นอน โดยสุดแล้วแต่ดุลพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยของอังกฤษ (Home secretary) ซึ่งต่อมาในคดี Malone V.UK ศาลสิทธิมนุษยชนของยุโรปได้กล่าวว่า เป็นการขัดต่อหลักนิติธรรมที่ปล่อยให้การจ่ายเงินทดแทนความเสียหายให้แก่จำเลยซึ่งถูกดำเนินคดีอาญาโดยไม่ได้กระทำความผิดดังกล่าวนั้นเป็นไปโดยสุดแล้วแต่ดุลพินิจของผู้ใช้อำนาจรัฐ โดยที่ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนแน่นอนในกฎหมาย นอกจากนี้คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่าแนวปฏิบัติของอังกฤษดังกล่าวน่าจะเป็นการไม่สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International covenant on civil

and political rights) ข้อ 14 ดังกล่าวข้างต้นด้วย จนกระทั่งต่อมาได้มีการพัฒนากฎหมาย เรื่องนี้โดยใน The criminal justice Act 1988, Section 133 (1) ได้บัญญัติว่า “...เมื่อบุคคลใดต้องคำพิพากษาให้ลงโทษในคดีอาญา และปรากฏต่อมาว่า คำพิพากษานั้นได้ถูกกลับหรือบุคคลนั้นได้รับการอภัยโทษ โดยมีเหตุผลเนื่องมาจากเพิ่งปรากฏข้อเท็จจริงใหม่แสดงให้เห็น โดยปราศจากข้อสงสัยอันควรว่าได้มีการปฏิบัติโดยไม่ชอบธรรมในกระบวนการยุติธรรมต่อบุคคลนั้น ให้รัฐจ่ายค่าสินไหมทดแทนแก่บุคคลนั้นหรือหากบุคคลนั้นได้เสียชีวิตไปแล้วก็ให้จ่ายแก่ทายาทของบุคคลนั้น แต่ทั้งนี้การที่เพิ่งปรากฏข้อเท็จจริงใหม่ ดังกล่าวจะต้องไม่ได้เกิดจากการปิดบังของบุคคลนั้น”

ในกฎหมายเยอรมันตาม The act on compensation for prosecution measures, Section 2 ได้บัญญัติว่า “จำเลยในคดีอาญาซึ่งศาลพิพากษายกฟ้องหรือมีการยุติการดำเนินคดีหรือศาลได้ปฏิเสธไม่รับพิจารณาคดีนั้น มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากถูกคุมขังในระหว่างการดำเนินคดีนั้น...”

หลักเกณฑ์ตามกฎหมายไทย กรณีนี้เปรียบเสมือนผู้เสียหายประเภทหนึ่ง โดยเป็นผู้เสียหายจากการถูกดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยที่ไม่ได้กระทำความผิด ซึ่งแยกได้เป็นสองกรณี ดังนี้

(1) จำเลยในคดีอาญาที่ถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีและปรากฏต่อมาว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดนั้น ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 รองรับโดยมีมาตรา 20 บัญญัติว่า “จำเลยที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ต้อง

(2) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ

(3) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี และ

(4) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด”

อนึ่ง ตามพระราชบัญญัตินี้ มาตรา 21 กำหนดว่า ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเลยดังกล่าวอาจได้รับ ได้แก่ ค่าทดแทนการถูกคุมขัง ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ค่าทดแทนในกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตาย อันเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี ตลอดจนค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดีและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี ซึ่งตามมาตรา 14 ระบุให้เป็นเรื่องที่คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาจะใช้ดุลพินิจกำหนดให้เพียงใดหรือไม่ก็ได้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดีความเดือดร้อนที่จำเลยได้รับและโอกาสที่จำเลยจะได้รับการชดเชยความเสียหายจากทางอื่นด้วย ซึ่งตามมาตรา 25

กำหนดว่า หากผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ มีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

จำเลยในคดีอาญาที่เคยรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด แต่จากการรื้อฟื้นคดี ได้ความว่ามีได้เป็นผู้กระทำความผิด ผู้บริสุทธิ์ที่ถูกปรักปรำด้วยพยานหลักฐานที่เป็นเท็จจนต้องโทษ นอกจากได้รับโทษตามคำพิพากษาที่ผิดพลาดนั้น ไปก่อนแล้วยังต้องสูญเสียชื่อเสียงและเกียรติภูมิต่างๆ จึงควรมีโอกาสได้รับการทบทวนความผิดพลาดของรัฐแม้ไม่อาจกอบกู้สถานะชื่อเสียง และเกียรติภูมิของบุคคลที่สูญเสียไปให้กลับคืนมาได้ทั้งหมด แต่ควรได้รับการบรรเทาความเสียหาย

จากการสังเกตอาจสรุปว่าทั้งสองกรณีดังกล่าวข้างต้นเป็นกรณีที่อาจเรียกได้ว่า ผู้บริสุทธิ์ถูกปรักปรำหรืออาจมีการดำเนินการโดยไม่ถูกต้องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐอันทำให้บุคคลที่ตกอยู่ในฐานะจำเลยต้องได้รับความเดือนร้อนทั้งจากการที่ต้องถูกคุมขังหรือลงโทษไปก่อนแล้ว และการเสื่อมเสียชื่อเสียงและเกียรติภูมิต่างๆ จึงพึงมีสิทธิได้รับค่าทดแทน ค่าใช้จ่ายและสิทธิที่เสียไปนั้นคืนตามสมควร อย่างไรก็ตามค่าทดแทน ค่าใช้จ่ายและการได้รับสิทธิที่เสียไปคืนนั้น อาจไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นประโยชน์ที่รัฐหยิบยื่นให้แก่ประชาชน เพราะโดยเนื้อหาแล้วเป็นเรื่องที่รัฐไม่ควรที่จะปล่อยให้มีความผิดพลาดเกิดขึ้นในทางที่ให้ร้ายแก่ผู้บริสุทธิ์ดังกล่าวตั้งแต่ต้น และหากมองในแง่ของผู้บริสุทธิ์ที่ต้องรับความเสียหาย ซึ่งไม่คุ้มค่ากับกับการรับค่าทดแทนนั้นเมื่อเทียบกับความเสียหายที่ได้รับโดยไม่ชอบธรรม จึงเป็นเรื่องของการที่เพียงแต่กฎหมายเปิดโอกาสให้รัฐได้มีส่วนแสดงความรับผิดชอบในความผิดพลาดซึ่งรัฐเองไม่ได้ประสงค์จะให้เกิดความผิดพลาดนั้นขึ้น ซึ่งอาจเป็นอุทธรณ์และมาตรการย้อนกลับมาป้องกันทางอ้อมไม่ให้เกิดการผิดพลาดเกิดขึ้นอีก (ชาติ ชัยเดชสุริยะ, 2549, หน้า 150-153)

สิทธิของจำเลยในการยื่นคำขอค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายกรณีที่จำเลยถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับคำตอบแทน ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายแล้วแต่กรณี ให้สิทธิในการเรียกร้องและการรับดังกล่าวตกแก่ทายาท ซึ่งได้รับความเสียหายของผู้เสียหายหรือจำเลยแล้วแต่กรณี ดังนั้นทายาทย่อมมีสิทธิยื่นคำขอได้ ส่วนกรณีที่คดีมีจำเลยหลายคนจำเลยคนใดถึงแก่ความตายก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด และคณะกรรมการเห็นสมควรจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายให้แก่จำเลยอื่นที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้าเป็นเหตุอยู่ในลักษณะคดี จำเลยที่ถึงแก่ความตายนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย กรณีนี้ทายาทของจำเลยที่ตายย่อมมีสิทธิขอรับได้ หากกรณีที่จำเลยเป็นผู้ไร้ความสามารถให้ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา ยื่นคำขอแทน ส่วนจำเลยที่ไม่สามารถยื่นคำขอด้วยตนเองได้ เนื่องจากมีเหตุจำเป็น ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด เช่น เจ็บป่วย เป็น

คนสูงอายุ หรือทุพพลภาพ ไม่สะดวกในการเดินทาง เป็นต้น ก็สามารถแต่งตั้งเป็นหนังสือให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดยื่นคำขอแทนได้ระยะเวลายื่นคำขอ โดยการยื่นคำขอ กรณีเป็นจำเลยหรือทายาทต้องยื่นคำขอภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ออนฟ้องจำเลยเพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องโดยข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

จากปัญหาความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมที่ปรากฏหลักฐานชัดเจนแล้วว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดในเรื่องของปัญหาความล่าช้าของจำเลยคดีอาญา เมื่อปรากฏหลักฐานชัดเจนแล้วว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดนั้นซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์รัฐต้องเข้ามาช่วยเหลือเยียวยาโดยมีกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐเข้ามาช่วยเหลือบรรเทาความเสียหายให้กับบุคคลที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็น โดยอาศัยพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ให้ได้รับความเป็นธรรมตามระเบียบที่วางไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าว ปัญหาความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมหากมีการพิจารณาการชดเชยค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาต้องเป็นไปตามการอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการเมื่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา นอกจากจะได้รับความเป็นธรรมแล้วเรื่องความล่าช้าของการดำเนินการควรจะสะดวกรวดเร็วไม่ล่าช้าเพื่อสิทธิของจำเลยในคดีอาญาจะได้รับความช่วยเหลือและเยียวยาแก้ไขให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

ปัญหาเกี่ยวกับจำนวนเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยคดีอาญา

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยในคดีอาญาได้มีการช่วยเหลือจากกระบวนการยุติธรรมหรือจำเลยในคดีอาญา ของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมในแต่ละปีรัฐต้องใช้งบประมาณไม่ต่ำกว่า 200 ล้านบาท ในการช่วยเหลือเยียวยาโดยตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในปี พ.ศ.2545 จนถึงวันที่ 31 ม.ค.2552 สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลย ในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้จ่ายเงินช่วยเหลือเหยื่อผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาทั้งสิ้น 12,446 ราย เป็นเงิน 1,020,272,718.27 ล้านบาท กฎหมายช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาดังกล่าวเป็นผลพวงมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคล ซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยที่ตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดและไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรอง

สิทธิในการได้รับค่าตอบแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้นและปรากฏข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติว่า จำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด เพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญจึงเรียกพระราชบัญญัติบทดังกล่าวว่า “พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544” ซึ่งใช้มาจนถึงปัจจุบัน

จำเลยในคดีอาญาที่ตกเป็นผู้เสียหายจากกระบวนการยุติธรรม โดยเป็นผู้บริสุทธิ์และไม่ได้กระทำความผิดนั้น ก็จะได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐเช่นกัน กฎหมายการช่วยเหลือเยียวยาของประเทศไทยก้าวหน้ามากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมาตรฐานอยู่ระดับเดียวกับประเทศญี่ปุ่น ได้วันและเกาหลีใต้ ส่วนค่าทดแทนกรณีจำเลยถูกจำคุกในคดีอาญา ทั้งที่เป็นผู้บริสุทธิ์ประกอบด้วย

1. ค่ารักษาพยาบาล ตามที่จ่ายจริงไม่เกิน 30,000 บาท
2. ค่าฟื้นฟูสมรรถนะร่างกายและจิตใจไม่เกิน 50,000 บาท
3. ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ไม่เกินวันละ 200 บาท นับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานได้ตามปกติ
4. ค่าตอบแทนอื่นไม่เกิน 30,000 บาท และ
5. ค่าทนายความเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 1 แสนบาท
 - ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเลยพึงได้รับกรณีจำเลยไม่ถึงแก่ความตาย
 - ค่าทดแทนการถูกคุมขัง ให้คำนวณจากจำนวนวันที่ถูกคุมขังในอัตราที่กำหนดไว้สำหรับการกักขังแทนค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญา วันละ 200 บาท
 - ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 30,000 บาท โดยการเจ็บป่วยของจำเลยต้องเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดีด้วย
 - ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย และจิตใจ เท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกิน 50,000 บาท หากความเจ็บป่วยของจำเลยต้องเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี
 - ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างถูกดำเนินคดี วันละไม่เกิน 200 บาท นับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานได้ตามปกติ
 - ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินคดี อันได้แก่ค่าทนายความเท่าที่จ่ายจริง แต่ไม่เกินที่กำหนดไว้ในตารางท้ายกฎกระทรวง ค่าใช้จ่ายอื่นในการดำเนินคดีเท่าที่จ่ายจริงไม่เกิน 30,000 บาท

- ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่พึงได้รับกรณีจำเลยถึงแก่ความตายอันเป็นผลโดยตรงจากการถูกดำเนินคดี

- ค่าทดแทนการตาย จำนวน 100,000 บาท

- ค่าจัดการศพ 20,000 บาท

- ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู จำนวนไม่เกิน 30,000 บาท

- ค่าเสียหายอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการฯ เห็นสมควร แต่ไม่เกิน 30,000 บาท

ในการเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายหรือจำเลยพึงได้ตามกฎหมายอื่น การพิจารณากรณีเป็นจำเลยในคดีอาญา มีเงื่อนไขว่าศาลจะต้องได้รับการพิพากษาคดีถึงที่สุด ว่าจำเลยไม่เป็นผู้กระทำผิด ส่วนกรณีศาลพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยให้แก่จำเลย ก็จะไม่ได้รับค่าชดเชย เพราะถือว่ายังไม่บริสุทธิ์ผู้ต้องหาเพียงพอ การพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับพิจารณาของ “คณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544” ซึ่งมีปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการฯ และตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวม 17 คน และจะประชุมเพื่อพิจารณาจ่ายค่าตอบแทนเดือนละ 1 ครั้ง แต่ละครั้งจะมีเข้ามาประมาณ 300-500 คดี โดยมีคณะอนุกรรมการคัดกรองเบื้องต้น จำนวน 11 คณะ ทำหน้าที่พิจารณารายละเอียดของแต่ละคดี ก่อนส่งมอบให้คณะกรรมการชุดใหญ่พิจารณาและสามารถยื่นแจ้งสิทธิได้คือ ที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดทุกจังหวัด กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ถนนแจ้งวัฒนะ ขณะนี้พบว่าประชาชนจากต่างจังหวัดทั่วประเทศได้ยื่นเรื่องเข้ามามากสุดประมาณ 500-600 รายต่อเดือน และมาขึ้นที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประมาณ 5-10 ราย

การช่วยเหลือเยียวยาเหยื่อ หรือผู้เสียหายในคดีอาชญากรรมและผู้เสียหายจากกระบวนการยุติธรรมหรือจำเลยในคดีอาญา ยังมีเหยื่อและญาติเหยื่ออีกจำนวนมาก ที่ยังไม่ทราบเรื่องที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดการช่วยเหลือเยียวยาไว้ ในขณะเดียวกัน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ได้พยายามประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับหน้าที่รับผิดชอบของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่รัฐเป็นผู้มอบอำนาจหน้าที่ให้ดำเนินการช่วยเหลือเยียวยาแก่ประชาชน (กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ, ออนไลน์, 2552)

ทั้งนี้ สามารถดูได้จากสถิติสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตาม “พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544”

สถิติการดำเนินการของ สชง.(สำนักงานช่วยเหลือทางการเงิน) ของจำเลยในคดีอาญาปี พ.ศ.2550-2553 ตามหลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเป็นไปตามพระราชบัญญัติ

ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 (ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนที่ 104 ก ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2544) ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2544 หลังจากพระราชบัญญัติดังกล่าวมีผลใช้บังคับ รัฐได้จ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2544-2549 เป็นเงินทั้งหมด จำนวน 143,487,838.95 บาท (สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ข้อมูล ณ เดือน พฤษภาคม 2549) ดังตารางสถิติข้อมูลของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่จำเลยในคดีอาญา

ตารางที่ 1 สถิติข้อมูลของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่จำเลยในคดีอาญา

ประจำปีงบประมาณ 2545-2549

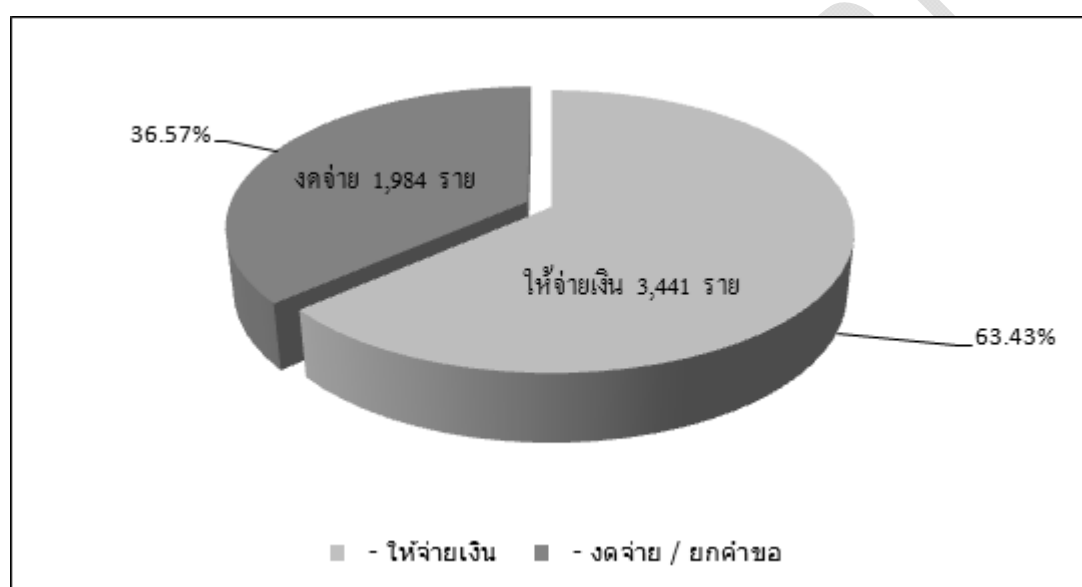
ผู้ยื่นคำขอ		ผลการพิจารณาจากคณะกรรมการ ฯ (ปีงบประมาณ 2545-2549)			ผลการพิจารณาจากศาลอุทธรณ์			ผลการจ่ายเงินงบประมาณ ปี 2545-2549	
		จ่าย	ไม่จ่าย	จำนวนเงิน	จ่าย	ไม่จ่าย	จำนวนเงิน	จำนวนเรื่อง เป้าหมาย	จำนวนเงิน บาท
ส่วนกลาง	866	290	202	78,733,252.20	-	-	-	219	56,502,131.86
ส่วนภูมิภาค	1,057	347	185	101,349,093.45	-	4	-	286	86,985,707.09
รวมทั้งสิ้น	1,923	637	387	180,082,345.65	-	4	-	505	143,487,838.95

ตารางที่ 2 สถิติการดำเนินการของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินของจำเลยในคดีอาญา

ปี พ.ศ.2550-2553 (ผลการดำเนินการประจำปี 2550)

การดำเนินการ	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
ผู้ยื่นคำขอ	6,498	-
ผลการวินิจฉัย	5,425	-
- ให้จ่ายเงิน	3,441	242,177,567.70

- งดจ่าย / ยกคำขอ	1,984	-
จำนวนเงินที่ได้จ่ายในปีงบประมาณ 2550	4,074	325,430,078.29

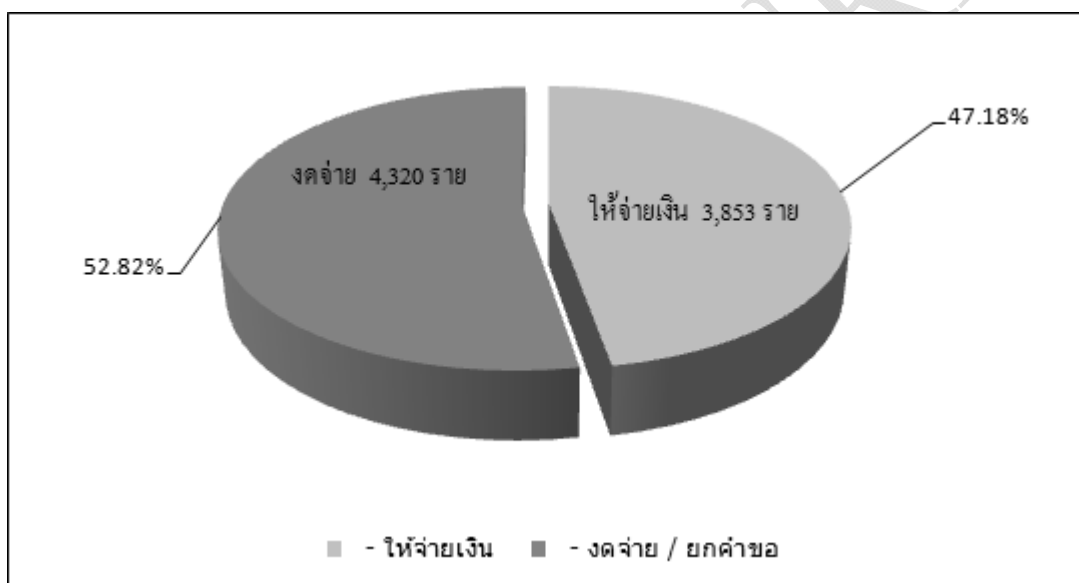

ภาพที่ 1 แสดงผลการวินิจฉัยของคณะกรรมการปีงบประมาณ พ.ศ.2550

ตารางที่ 3 สถิติการดำเนินการของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินของจำเลยในคดีอาญา
ปี พ.ศ.2550-2553 (ผลการดำเนินการประจำปี 2551)

การดำเนินการ	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
ผู้ยื่นคำขอ	5,993	-
ผลการวินิจฉัย	8,178	-
- ให้จ่ายเงิน	3,858	250,404,993.00

- งดจ่าย / ยกค่าขอ	4,320	-
จำนวนเงินที่ได้จ่ายในปีงบประมาณ 2551	3,377	229,503,901.41

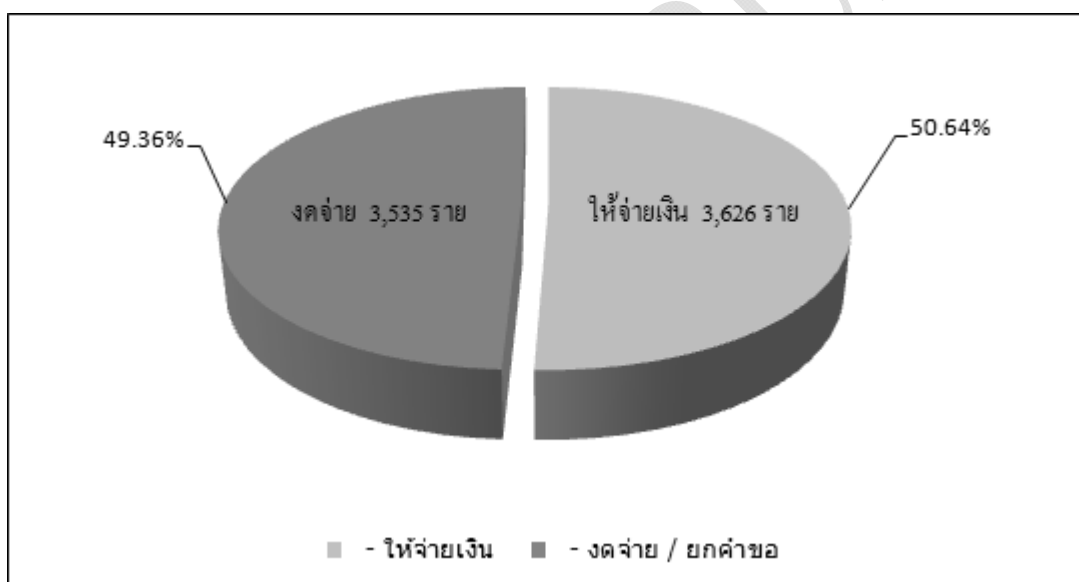

ภาพที่ 2 แสดงผลการวินิจฉัยของคณะกรรมการปีงบประมาณ พ.ศ.2551

ตารางที่ 4 สถิติการดำเนินการของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินของจำเลยในคดีอาญา
ปี พ.ศ.2550-2553 (ผลการดำเนินการประจำปี 2552)

การดำเนินการ	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
ผู้ยื่นคำขอ	6,018	-

ผลการวินิจฉัย	7,161	-
- ให้อำนาจเงิน	3,626	223,210,341.61
- งดจ่าย / ยกคำขอ	3,535	-
จำนวนเงินที่ได้จ่ายในปีงบประมาณ 2552	3,730	233,641,335.00

ภาพที่ 3 แสดงผลการวินิจฉัยของคณะกรรมการปีงบประมาณ พ.ศ.2552

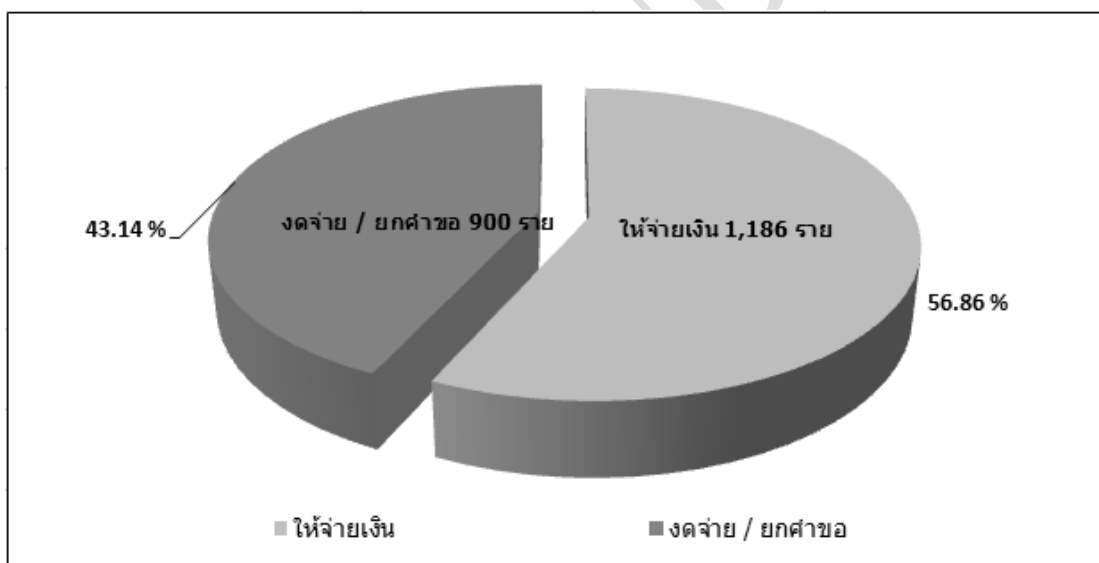
ตารางที่ 5 สถิติการดำเนินการของสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินของจำเลยในคดีอาญา

ปี พ.ศ.2550-2553 ผลการดำเนินการประจำปี 2553

(ตั้งแต่ ตุลาคม 2552 - กุมภาพันธ์ 2553)

การดำเนินการ	ประเภท	จำนวน (ราย)	จำนวนเงิน (บาท)
--------------	--------	-------------	-----------------

ผู้ยื่นคำขอ	ส่วนกลาง	338	-
	ส่วนภูมิภาค	3,859	-
	รวม	4,197	-
ผลการวินิจฉัย		1,812	-
- ให้จ่ายเงิน		962	58,069,879.00
- งดจ่าย / ยกคำขอ		850	-
จำนวนเงินที่ได้จ่ายใน ปีงบประมาณ 2553		1,748	114,685,545.80

ภาพที่ 4 แสดงผลการวินิจฉัยของคณะกรรมการปีงบประมาณ พ.ศ.2553

เนื่องจากสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันค่าครองชีพสูงมาก ดังนั้นอัตราค่าทดแทนที่กำหนดไว้เดิม ผู้วิจัยเห็นว่ามีปัญหา กล่าวคือจำนวนเงินค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยคดีอาญาพบว่ายังไม่เพียงพอ

ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาการขอรับเงินค่าทดแทน

ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มาตรา 15 ได้กำหนดให้จัดตั้งสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาขึ้น เพื่อปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตามที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าวเพื่อให้การปฏิบัติภารกิจบรรลุผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการ 4 ขั้นตอน และกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติงานในกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยฯ ภายใน 108 วัน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรับคำขอตรวจสอบหลักฐาน / บันทึกถ้อยคำของผู้ยื่นคำขอและออกใบรับคำขอ กำหนดระยะเวลาปฏิบัติงาน 1 ชั่วโมง

ขั้นตอนที่ 2 การแสวงหาข้อเท็จจริง / พยานหลักฐานและเสนอความเห็น กำหนดระยะเวลาปฏิบัติงานภายใน 12 วัน โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

1. เจ้าหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงและทำรายงานเสนอความเห็นต่อผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงิน ภายใน 5 วัน (ไม่นับวันที่รอกเอกสาร กรณีเอกสารไม่ครบถ้วน)

2. ผู้อำนวยการ สชง. ตรวจสอบความถูกต้องและเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการ ภายใน 7 วัน (นับแต่วันที่เจ้าหน้าที่เสนอความเห็น)

ขั้นตอนที่ 3 การประชุมคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทน กำหนดระยะเวลาปฏิบัติงาน 60 วัน แบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้

1. คณะกรรมการฯ (9 คณะ) จัดประชุมภายใน 30 วัน นับแต่ผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินเสนอความเห็น โดยเมื่อผู้อำนวยการสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินมีความเห็นเบื้องต้นแล้ว จะส่งเรื่องไปยังคณะกรรมการและคณะกรรมการสอบสวน ข้อเท็จจริงแล้วจะเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการ กรณีรายงานการสอบสวนมีเอกสารไม่ครบถ้วนพอที่จะพิจารณา คณะกรรมการอาจส่งเรื่องให้สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม หรือทำความเห็นใหม่ หรือส่งคืนสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินดำเนินการในขั้นตอนที่ 2 หรือแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเอง แล้วส่งคณะกรรมการพิจารณาต่อไป

2. คณะกรรมการฯ จัดประชุมภายใน 30 วัน นับแต่ได้รับเรื่องจากคณะกรรมการ โดยเมื่อคณะกรรมการพิจารณาแล้วจะส่งเรื่องเพื่อให้คณะกรรมการพิจารณาต่อไป หากคณะกรรมการเห็นว่าเอกสารยังไม่พอที่จะพิจารณา ก็สามารถดำเนินการตามข้อ 2 ได้

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ และแจ้งคำวินิจฉัย กำหนดระยะเวลา 35 วัน

- จัดทำคำวินิจฉัย ดำเนินการภายใน 30 วัน นับแต่คณะกรรมการมีคำวินิจฉัย

- แจ้งคำวินิจฉัย ดำเนินการภายใน 5 วัน นับต่อเนื่องจากการจัดทำคำวินิจฉัย

จะเห็นว่าระยะเวลาในการพิจารณาของคณะกรรมการมีลำดับและขั้นตอนที่กำหนดไว้ตามลำดับซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีขั้นตอนที่ใช้ระยะเวลาในการพิจารณาค่อนข้างเป็นระบบแต่ว่ายังคงต้องรอการพิจารณาที่มีระยะเวลาดำเนินการสำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

SPU CHONBURI